

Łukasz Ruch

Kajny

Chto dzisioj po warnijsku może? – gwara warmińska dziś

Tekst, napisany z punktu widzenia praktyka, dotyczy różnych rodzajów aktywności, mających na celu popularyzację gwary warmińskiej, prowadzonych od kilkadziesiąt lat. Porusza także kwestię zaniku gwary na Warmii i jej rewitalizacji w nowej formie. W tekście wskazano różnego rodzaju działania popularyzatorskie, takie jak konkursy, warsztaty i spotkania, które wpływają na uatrakcyjnienie tematyki gwarowej.

Omówiono także rolę depozytariusza wpisu gwary warmińskiej jako nośnika tradycji ustnych oraz działania, jakie należało podjąć, by uzyskać wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kultury UNESCO.

Słowa kluczowe: lista niematerialnego dziedzictwa kultury, depozytariusze gwary, gwara warmińska, rewitalizacja gwar.

Mowa ludności wiejskiej południowej Warmii przez lata była sposobem na przekazywanie dawnych tradycji i zwyczajów, ale wraz z integracją z polszczyzną ogólną, szybkimi zmianami cywilizacyjnymi, gwara traci na znaczeniu. Z tego powodu popularyzatorzy gwary warmińskiej podjęli starania o utrwalenie w jakiś sposób tej odmiany terytorialnej polszczyzny. Efektem tych działań było wpisanie w 2016 r. gwary warmińskiej, jako nośnika tradycji ustnych, na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kultury UNESCO. Choć mieszkańcy dzisiejszej Warmii to często przybysze z różnych regionów Polski, jednak chcą poznać dziedzictwo tych terenów i ich mowę.

Celem tekstu jest ukazanie różnego rodzaju aktywności i działań popularyzatorskich (warsztaty, konkursy i spotkania), które są skutecznym sposobem rewitalizacji gwary w nowej formie.

„Prawy Warmiak nie wstydi się swego dialektu, lecz jędrnie i żwawo nim się wyraża” pisał przed laty ksiądz Walenty Barczewski w *Kiermasach na Warmii* (Barczewski, 1984, s. 13), największym ze swych dzieł, w którym odnajdziemy gwarę warmińską i ducha tamtych czasów. Jakże to czasy? Bez wątpienia trudne dla ludności zamieszkującej południową Warmię, krainę znajdującą się w dużym stopniu w granicach dzisiejszego powiatu olsztyńskiego, w której na początku wieku XIX ludność polska stanowiła ponad 90 % ogółu (Lewicka & Tomkiewicz, 1994, s. 16). Między innymi w związku z dużym odsetkiem mieszkańców tej narodowości warmińskie południe nazywane było też polską Warmią (Jasiński, 2003, s. 20). Mimo że okres *kulturkampfu* znacznie zaostrzył restrykcje władz pruskich, a plebiscyt 1920 r. okazał się korzystny dla strony niemieckiej, to obszar ten pozostał wierny swojej tradycji, kulturze, odznaczał się wieloma odrębnościami. Jedną z takich osobliwości była własna mowa – gwara warmińska.

Gwary warmińskiego południa swoimi początkami sięgają już czasów pruskich i języka starobałtyjskiego. Mowa ta kształtowała się na przestrzeni lat w wyniku nakładania się różnych zjawisk językowych, które przynosiło wraz ze sobą na te tereny nowe osadnictwo. Pierwsze germanizmy pojawiły się wraz z ludnością niemiecką okresu krzyżackiego, która przybywała tu najczęściej z Dolnej Saksonii i Turyngii. Kolejnymi przybyszami na tych terenach była ludność polska, początkowo przybywająca z leżącej w granicach państwa krzyżackiego ziemi chełmińskiej (Lewandowska, 2018, s. 139).

Druga połowa XV wieku, czas wojny trzynastoletniej i zawartego w 1466 roku drugiego pokój toruńskiego, otwiera kolejny rozdział w historii omawianych ziem – migracji ludności z Mazowsza, Pomorza i Kujaw, osiedlającej się głównie na warmińskim południu. Właśnie z Mazowsza przybyła największa liczba ludności w latach 1527–1537 za rządów biskupa Maurycego Ferbera, w samym komornictwie olsztyńskim zasiedlili oni aż 80 wsi (Achremczyk, 2000, s. 116). Autonomia księstwa biskupiego sprawiała, iż

język staropolski na terenie dominium nie ewoluował, jak działo się to w innych regionach Polski. Sytuacja ta spowodowała zatrzymanie się rozwoju języka polskiego w granicach dominium na etapie późnego średniowiecza i wczesnej epoki renesansu przez blisko trzysta lat, aż do 1772 r., pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej i włączenia Warmii w granice państwa pruskiego. Lokalna mowa była marginalizowana, język niemiecki stał się urzędowym, z czasem wymaganym również w szkołach i kościołach. Południowa Warmia, będąca kulturowo znacznie bliższa wpływom polskim, posługiwała się własną gwarą, opartą na języku staropolskim, której używano na co dzień wśród ludności wiejskiej. Lata trzydzieste XX wieku i dojście nazistów do władzy spowodowało, że gwarę tę uważano za rdzennie polską, dlatego była potępiana. Podobny los spotkał ją również po II wojnie światowej, gdzie w realiach Polski Ludowej, wiernej socjalistycznym ideom, była uważana za wrogą, tym razem wywodzącą się z języka niemieckiego (Lewandowska, 2017, s. 28). Działo się tak najprawdopodobniej na skutek specyficznej melodyki gwary, tak różnej od polskiego języka ogólnego i dość sporej liczby germanizmów.

Nowo przybyli na te tereny po II wojnie światowej osadnicy nie zawsze akceptowali warmińską mowę, często autochtoni byli poddawani agresji słownej. Pomimo że gwarą wypierana powoli wychodziła codziennego z użycia i nie było jej właściwie słycać w szkole, w sklepie lub na ulicy, to porozumiewano się nią w domach i obejściach. Lata 70. XX wieku, migracja młodych ze wsi do miasta, liczne wyjazdy autochtonów do RFN w poszukiwaniu lepszego życia oraz kryzys gospodarczy kolejnej dekady, doprowadziły do zerwania ciągłości pokoleniowej i odejścia od dawnych tradycji i mowy (Lewandowska, 2017, s. 28).

Rdzenna warmińska społeczność od tego czasu tworzyła dość ciasny krąg, a starsze pokolenie nadal pozostawało wierne dawnym zwyczajom i kultywowało w domowym zaciszu na przykład *kiermasy*, tradycyjne przyjęcia towarzyszące odpustom na Warmii (Chłosta, 2002, s. 166). Mowa ojców ożywała jedynie przy okazji małych rodzinnych bądź przyjacielskich spotkań wśród starszego pokolenia i z czasem umierała wraz z nim¹.

Dopiero przełom XX i XXI wieku zmienił spojrzenie na kwestie regionalne, które stały się tematem obszernych i licznych publikacji. Oprócz tego, za sprawą Edwarda Cyfusa, można było usłyszeć i przeczytać gwarowe gawędy jego autorstwa, poruszające tematy dawnych zwyczajów i tradycji. W latach 1999–2003 na antenie Radia Olsztyn i na łamach „Gazety Olsztyńskiej” emitowano cykliczne opowiadania *Po naszymu* czytane w gwarze warmińskiej, później zebrane

¹ W domu moich dziadków, rdzennych Warmiaków, dochodziło do takich spotkań, na których dało się usłyszeć gwarę warmińską, nie w pojedynczych słowach, a w całych dialogach.

w publikacji o tym samym tytule (Cyfus, 2000; Lewandowska, 2017, s. 36). Rok 2003 przyniósł pierwszy tom wspomnień *a życie toczy się dalej* autorstwa Edwarda Cyfusa, w których autor opowiedział losy swej matki Warmiaczki na tle historii regionu przed II wojną światową i po niej. W opisach pojawiają się wyrazy gwarowe, charakterystyczne zwroty oraz autentyczne dialogi.

Kwestia regionalna w ostatnich latach stała się bardziej istotna w edukacji. W szkołach organizowane są konkursy wiedzy o regionie, a w 2005 r. odbył się pierwszy powiatowy konkurs recytacji utworów poetów warmińskich i gwary warmińskiej *Warmińskie Kiermasy*, który doczekał się pięciu edycji (Powroźnik-Grycko, b.d.).

Laureat pierwszego i drugiego konkursu w Dobrym Mieście – Łukasz Ruch, uczeń Gimnazjum Publicznego w Dywitach, w 2006 r. rozpoczął cykliczną publikację gawęd warmińskich swojego autorstwa na łamach lokalnej „Gazety Dywickiej”, które również były czytane w audycji *Od słowa do słowa* Radia Olsztyn w latach 2021–2022.

W 2005 r. na antenie TVP 3 Olsztyn wyemitowany został pierwszy odcinek Magazynu Warmińskiego *Warnijo*, w którym przedstawiano istotne dla regionu miejsca, a przede wszystkim żyjących jeszcze Warmiaków, świadków dawnych tradycji, zwyczajów i często użytkowników mowy warmińskiej. Cały program był autorskim pomysłem Edwarda Cyfusa, prowadzącego ten program. Niestety, produkcję Magazynu zakończono w 2009 r.

Wraz z początkiem nowego stulecia gwara warmińska nie tylko pojawiła się w telewizji, radiu i prasie. Często ją można było usłyszeć na regionalnych wydarzeniach, których z roku na rok przybywało – warmiński kiermas tradycji, dialogi i zabawy w Bałdach, czy kiermas warmiński w Brąswałdzie, gdzie niejednokrotnie prezentowali gwarę na scenie Edward Cyfus i Łukasz Ruch.

Warmińska mowa zaistniała na poziomie melicznym. Marcin i Maria Rumińscy w 2008 r. założyli zespół Hoboud, który w kolejnym roku wydał płytę z dwunastoma utworami. Znalazły się tam pieśni wywodzące się z Warmii, Mazur, a nawet Mazowsza, na nowo opracowane gwarowo i w całości nowej aranżacji (Hoboud, 2019).

Pomysł na popularyzację gwary warmińskiej nie jest nowy. Po przegranych dla Polski plebiscycie na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 r. Seweryn Pieniężny junior postanowił publikować stylizowane na gwarę warmińską swoje felietony – *Kuba spod Wartemborka gada* (Chłosta, 1989). Redaktor i wydawca „Gazety Olsztyńskiej”, wychowany w Olsztynie, gwarę poznawał od ludności wiejskiej przyjeżdżającej do miasta w dni targowe. W swoich tekstach wcielił się w postać Kuby, naiwnego i prostego wiejskiego wesołka, który opisywał działania germanizacyjne, bezprawie i bezdusność niemieckich władz.

W roku 1953, wzorując się na Sewerynie Pieniężnym, zaczął publikować gawędy gwarowe w gazecie „Słowo na Warmii i Mazurach” rodowity War-

miak ze Skajbot, Alojzy Śliwa. Jego teksty zostały częściowo spolszczone, w celu lepszego ich zrozumienia przez czytelnika (Lewandowska, 2017, s. 34). Teksty Śliwy, zatytułowane *Kuba spod Gietrzwałdu* (Śliwa, 1972) poruszają tematykę powojennej Warmii i problemy, z którymi borykają się jej rdzenni mieszkańcy. Autor starał się w nich być autorytatywnym chłopem z Warmii, dającym rady i krytykującym niezrozumiałe decyzje władz.

Teksty gwarowe S. Pieniężnego i A. Śliwy popularyzowały warmińską gwarę, jednak nie był to ich naczelny cel, jak w przypadku późniejszych gawęd Edwarda Cyfusa i Łukasza Rucha. Maria Zientara-Malewska, pisarka i poetka, w swej twórczości starała się umieszczać poszczególne wyrazy i zwroty gwarowe, jednak nigdy nie zdecydowała się na pisanie w gwarze, ze względu na obawę braku zainteresowania czytelników oraz ówczesne władze, niezbyt przychylne tego typu formom literackim (Lewandowska, 2017, s. 35).

Jak więc zainteresować społeczeństwo zanikającą gwarą? Na to pytanie, na samym początku swych działań, starali się odpowiedzieć depozytariusze wpisu gwary na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO. Depozytariuszami wpisu gwary warmińskiej są dr. hab. Izabela Lewandowska prof. UWM, Edward Cyfus i Łukasz Ruch, którzy dzięki pomocy ówczesnego pełnomocnika marszałka województwa ds. dziedzictwa niematerialnego Waldemara Majchra wypełnili i złożyli stosowną dokumentację. Ten ważny wpis gwarantuje, że gwara warmińska podlega ochronie, a samo to wydarzenie ogłoszone w mediach wzbudziło znaczne zainteresowanie tą gwarą (Lewandowska, 2017, s. 29).

Na depozytariuszach spoczywa obowiązek popularyzowania gwary warmińskiej i przekazywania jej kolejnym pokoleniom. Dodatkowo, co pięć lat, zobowiązani są do składania sprawozdań z prowadzonych działań do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który odpowiedzialny jest za krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Popularyzacja gwary dziś, to nie tylko jak wspomniano wcześniej tworzenie i publikacja tekstów gwarowych oraz prezentacja ich na scenie. Nim gwara warmińska trafiła na listę niematerialnego dziedzictwa, w 2012 r. opracowano pierwszą publikację do nauki tej regionalnej odmiany polszczyzny, której autorami są I. Lewandowska i E. Cyfus – *Elementarz gwary warmińskiej. Rodzina, dom i zagroda* (Cyfus & Lewandowska, 2012). Doczekała się ona dwa lata później, bo w 2014 r., kontynuacji w postaci kolejnych jej części: *Elementarz gwary warmińskiej. Wierzenia, zwyczaje i obrzędy* (Cyfus & Lewandowska, 2014a) oraz *Elementarz gwary warmińskiej. Cztery pory roku* (Cyfus & Lewandowska, 2014b). Książki te zawierają teksty gwarowe w formie tłumaczonych czytanek, do których dodano zadania w postaci ćwiczeń oraz gwarowy słowniczek. Dodatkowo do elementarzy dołączona została płyta z nagraniami tekstami, aby umożliwić wysłuchanie poprawnej wymowy w tekstach. Serię

tę w 2017 r. zebrano w jedną publikację zatytułowaną *Elementarz warmiński* (Cyfus & Lewandowska, 2017), z zachowaniem podziału treści w ten sam sposób, jak w wydaniu trzyczęściowym.

W 2020 r. depozytariusze gwary warmińskiej, odpowiadając na zapotrzebowanie licznych osób chcących poznawać gwarę, wydali *Słownik gwary warmińskiej. Ksiójjeczka lo godce warnijski* (Cyfus i in., 2020). W jednej publikacji zawarto dwie wersje: ogólnopolsko-gwarową oraz gwarowo-ogólnopolską. Stanowi ona zbiór wyrazów, które przez lata pojawiały się w słowniczkach pod gawędami gwarowymi autorstwa E. Cyfusa i Ł. Rucha. Jak przyznają autorzy, ten pierwszy stworzony przez nich minisłownik jest swego rodzaju wersją próbną szerszego opracowania, które będzie wymagać wsparcia specjalistów. Książka zawiera kod QR, dzięki któremu można odsłuchać zawartych w niej słów w poprawnej wymowie.

Nie tylko publikacje zawierające teksty w dawnej gwarze przyczyniają się do popularyzacji niematerialnego dziedzictwa, jakim jest lokalna odmiana języka ogólnego. Ważną rolę w działaniu tym odgrywają też spotkania warsztatowe. Z inicjatywy Miejskiego Ośrodka Kultury w Olsztynie od kilku lat prowadzony jest kurs gwary dla dorosłych. W 2024 r. odbył się po raz szósty i nadal cieszy się bardzo dużą popularnością. Uczestnicy spotkań warsztatowych poznają charakterystyczne cechy gwary, a zajęcia lekcyjne i nauka gwary prowadzona jest na podstawie *Elementarza warmińskiego*. Zajęcia odbywają się dwa razy w tygodniu po dwie godziny, zaś cały kurs trwa pięć tygodni. Zdaniem prowadzących, aby dobrze zrozumieć gwarę warmińską, należy poznać krainę, w której ta mowa niegdyś żyła. Opowieści o zwyczajach, tradycjach oraz życiu codziennym na wsi, często pełne gwarowych anegdot, pozwalają lepiej zrozumieć Warmię i jej mowę².

Depozytariusze E. Cyfus i Ł. Ruch uczestniczą w różnego rodzaju spotkaniach, podczas których promują Warmię i jej gwarę. Wydarzenia te odbywają się zarówno w szkołach wśród najmłodszych, jak i wśród tych najstarszych na uniwersytetach trzeciego wieku (Gwara warmińska, 2023b).

Obecnie głównym kierunkiem działań, mających na celu popularyzację gwary warmińskiej, są aktywności adresowane do najmłodszego pokolenia. Brak lekcji o regionie w szkołach, zaprzestanie organizacji konkursów wiedzy o najbliższej okolicy sprawiły, że powstał pomysł na konkurs gwarowy, adresowany do młodzieży, który byłby poprzedzony cyklem warsztatów na temat dawnej warmińskiej mowy.

W 2015 r. odbył się konkurs prezentacji gwary warmińskiej „Po naszymu. Po warnijsku”, który początkowo miał zasięg powiatowy i organizowany był

² Przez ostatnie trzy lata kurs gwary w MOK Olsztyn prowadzą E. Cyfus i Ł. Ruch. Wcześniej prowadzącymi te spotkania byli I. Lewandowska i E. Cyfus.

w Szkole Podstawowej w Dywitach przez działające w niej stowarzyszenie, przy wsparciu władz powiatu olsztyńskiego. Po zakończeniu działalności stowarzyszenia w 2019 r. część jego członków zawiązała komitet organizacyjny, który wraz z samorządem powiatowym w Olsztynie postanowił kontynuować tę ideę i zorganizował piątą edycję tego wydarzenia mającego już charakter regionalny. Rok później do przedsięwzięcia dołączyli kolejni partnerzy – gminne ośrodki kultury w Purdzie i w Dywitach oraz Centrum Kulturalno-Biblioteczne w Gietrzwałdzie. Przygotowania do konkursu rozpoczynają się w połowie września czterema cyklicznymi spotkaniami warsztatowymi w formule stacjonarnej i online, zaś finał konkursu odbywa się pod koniec listopada lub na początku grudnia. Adresowany jest on do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. W 2024 r., w związku z jubileuszową edycją konkursu, postanowiono po raz pierwszy stworzyć kategorię dla dorosłych³.

Dodatkowo, by zainteresować pomysłem większą liczbę osób oraz umożliwić zabawę z gwara każdemu, niezależnie od wieku, od 2022 r. konkursowi prezentacji towarzyszy internetowy konkurs na *mem po warnijsku*. Uczestnicy swoje prace przesyłają elektronicznie na adres organizatora, a głosowanie odbywa się na *fanpagu* „Gwara warmińska”, będącym jednym z kanałów informacyjnych wydarzenia (Gwara warmińska, 2023).

Uczestnicy konkursu *Po naszymu. Po warnijsku* to laureaci dziewiątego ogólnopolskiego konkursu „Na gadkę” organizowanego przez Uniwersytet Jagielloński. W 2024 roku uczestniczki z Warmii, w kategorii młodzież, zdobyły wszystkie miejsca na podium, zaś w kategorii junior jedna z dziewcząt biorąca udział zajęła pierwsze miejsce (Warmińskie gawędziarki, 2024).

Konkurs organizowany na Warmii w 2023 r. został dostrzeżony i wyróżniony w konkursie Narodowego Centrum Kultury – *Odkryj swój skarb – bogactwo językowe Rzeczypospolitej* (Odkryj swój skarb, 2023).

W 2023 r. depozytariusz gwary warmińskiej Ł. Ruch oraz animatorka i instruktorka tańca Jadwiga Orzołek-Jończyk we współpracy z Lokalną Grupą Działania Stowarzyszeniem „Południowa Warmia” opracowali materiał dydaktyczny dla klas trzecich i czwartych szkoły podstawowej, zatytułowany *z dzieciukami po warnijsku*. Działanie było możliwe dzięki środkom uzyskanym z Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach programu *Niematerialne, przekaz dalej*, adresowanego do depozytariuszy i umiejętności wpisanych na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO. Fundusze umożliwiły opracowanie karty pracy do nauki gwary wraz z dołączoną do niej grą edukacyjną *memory* oraz karty pracy taniec i zabawa. Dodatkowo materiał wzbogacony został o konspekty lekcji, opis metodycz-

³ Informacje pochodzą z regulaminu konkursu oraz od przedstawiciela Komitetu Organizacyjnego (Moszczyńska, 2022).

ny oraz niezbędne nagrania dźwiękowe, które są ogólnodostępne na stronie internetowej Akademii Warmińskiej. W ramach projektu jego pomysłodawcy przeprowadzili lekcje pokazowe w szkołach oraz w Muzeum Budownictwa Ludowego Parku Etnograficznym w Olsztynku (Iwona, 2023).

W 2024 r. depozytariuszom i Lokalnej Grupie Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia” po raz kolejny udało się uzyskać fundusze z Narodowego Instytutu Dziedzictwa na działania popularyzatorsko-edukacyjne. Nowy projekt *Bojki no dzieciuków* skierowany będzie do najmłodszych, czyli przedszkolaków i uczniów klas pierwszych i drugich szkoły podstawowej. W ramach działania powstały bajki w języku polskim nawiązujące do Warmii, które przetłumaczono na gwarę (Ruch & Ruch, 2024), a także gra Piotruś oraz kolorowanki z postaciami.

Równie ważną część popularyzacji gwary warmińskiej stanowi jej obecność w mediach społecznościowych. *Fanpage* Gwara warmińska liczył w połowie 2024 r. 3100 polubień, a grono obserwujących profil – 3400 osób. Strona ta jest głównym kanałem informacyjnym depozytariuszy, dzięki niej odbiorcy otrzymują informację o planowanych działaniach oraz osiągniętych efektach (Gwara warmińska, b.d.).

Popularyzacja odgrywa ważną rolę w rewitalizacji gwary warmińskiej, która dziś praktycznie już zapomniana, zaczyna funkcjonować na zupełnie innej płaszczyźnie. Dzięki podjętym działaniom lokalnych aktywistów, takim jak publikowanie tekstów gwarowych, pogadanki w gwarze, opracowanie elementarza, gwara zyskała na polarności. Dodatkowo działania związane ze staraniami i ostateczne doprowadzenie do wpisu gwary warmińskiej, jako nośnika tradycji ustnych, na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO, pozwoliło prawnie ją chronić oraz wzmocniło prestiż wcześniejszych działań. Różnorodne formy pracy pozwalają zyskać większą liczbę odbiorców, a ich charakter stwarza możliwość zainteresowania w każdej grupie wiekowej. Dotychczasowe działania stawiają tak samo duży nacisk na część animacyjną, jak i na rezultat przekazanej wiedzy, zwłaszcza w pracy z najmłodszym pokoleniem.

Na zakończenie należy zaznaczyć, jak istotna jest współpraca popularyzatorów gwary ze środowiskiem naukowym. Taka współpraca może również przyczynić się do powstania nowych form badawczych w dialektologii, a z drugiej strony podnieść jakość działań popularyzatorskich. Mowa ludności wiejskiej warmińskiego południa może zbudować swoisty most łączący naukę z praktyką. Obie strony bowiem mają ten sam cel – zachowanie i ochronę niematerialnego dziedzictwa kultury, w tym dialekty i gwary ludowe. Jeśli nie podejmie się energicznych działań, tak szczytny cel może zostać zaprzepaszczoney.

BIBLIOGRAFIA

- Achremczyk, S. (2000). *Warmia*. Wydawnictwo Littera.
- Barczewski, W. (1984). Geografia polskiej Warmii. W W. Ogrodziński (Oprac.), *Kiermaszy na Warmii i inne pisma wybrane*. Wydawnictwo „Pojezierze”.
- Chłosta, J. (2002). *Słownik Warmii*. Wydawnictwo Littera.
- Chłosta, J. (Oprac.). (1989). *Kuba spod Wartemborka gada. Felietony Seweryna Pieńżnego w „Gazecie Olsztyńskiej”*. Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- Cyfus, E. (2000). *Po naszymu. Gawędy warmińskie*. Audio Soft.
- Cyfus, E., Lewandowska, I., & Ruch, Ł. (2020). *Słownik gwary warmińskiej. Ksióżyeczka to godce warnijski*. Stowarzyszenie „Dom Warmiński”.
- Cyfus, E., & Lewandowska, I. (2012). *Elementarz gwary warmińskiej. Rodzina, dom i zagroda*. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia”.
- Cyfus, E., & Lewandowska, I. (2014a). *Elementarz gwary warmińskiej. Wierzenia, zwyczaje i obrzędy*. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia”.
- Cyfus, E., & Lewandowska, I. (2014b). *Elementarz gwary warmińskiej. Cztery pory roku*. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia”.
- Cyfus, E., & Lewandowska, I. (2017). *Elementarz warmiński*. Pracownia Wydawnicza „ElSet”.
- Gwara warmińska*. (2023, grudzień 1). Facebook. <https://www.facebook.com/Gwara-Warmińska/posts/pfbid02fCy8fkYbs6xXGRXeXijnSRbRywLpygqmqAnKaFKQvZEzzVUXVz19XiG7vAra9z6dl?rdid=rH33zMaHVy7zpNcY>
- Gwara warmińska. A wczoraj rozmawialiśmy w gwarze*. (2023b, listopad 8). Facebook. https://www.facebook.com/GwaraWarmińska?locale=pl_PL
- Gwara warmińska* (b.d.). <https://www.facebook.com/GwaraWarmińska>
- Hoboud, 2019 – Hoboud „Wskrzeszenie Hobouda” (2019, lipiec 16). <https://www.polskieradio.pl/377/7674/artykul/2342248,hoboud-wskrzeszenie-hobouda>
- Iwona, 2023 – *Czy już umiemy mówić po warmińsku?* (2023, listopad 7). Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia”. <https://poludniowawarmia.pl/>
- Jasiński, J. (2003). *Między Prusami a Polską – Rozprawy i szkice z dziejów Warmii i Mazur w XVIII–XX wieku*. Wydawnictwo Littera.
- Lewandowska, I. (2017). *Warmia i warmińskość – historia, tradycja, gwara*. W E. Cyfus, I. Lewandowska, *Elementarz warmiński* (ss. 10–39). Pracownia Wydawnicza „ElSet”.
- Lewandowska, I. (2018). Gwara warmińska jako wyraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Ewolucja zjawiska na przestrzeni dziejów. W K. Gładkowski, E. Gładkowska, & T. Gajowniczek (Red.), *Stosunki polsko-niemieckie w ćwierćwiecze od podpisania Traktatu o dobrym sąsiedztwie. Kultura – oświata – gospodarka* (ss. 137–151).
- Lewicka, D., & Tomkiewicz, R. (1994). *Gmina Dywity – terażniejszość i przeszłość*. Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.

- Moszczyńska, M. (2022, październik 11). *Konkurs Prezentacji Gwary Warmińskiej*. <https://gokpurda.pl/konkurs-prezentacji-gwary-warmińskiej/>
- Odkryj swój skarb. Ogłaszamy wyniki V edycji konkursu „Odkryj Swój Skarb!”* (2023, październik, 3). <https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/odkryj-swoj-skarb/aktualnosci/oglaszamy-wyniki-v-edycji-konkursu-odkryj-swoj-skarb-pn-odkryj-swoj-skarb-jezyk-bogactwo>
- Powroźnik-Grycko, M. (b.d.). *Ludowy kiermasz rozmaitości w Gimnazjum Publicznym im. J. Pawła II w Dobrym Mieście*. https://profesor.pl/mat/pd5/pd5_m_grycko_20050531_1.pdf
- Ruch, M., & Ruch, Ł. (2024). *Bojki no dzieciuków*. Lokalna Grupa Działania. Stowarzyszenie Południowa Warmia.
- Śliwa, A. (1972). *Kuba spod Gietrzwałdu*. Wydawnictwo „Pojezierze”.
- Warmińskie gawędziarki docenione podczas konkursu w Krakowie*. (2024, maj 7). <https://gazetaolsztynska.pl/1047319,Warmińskie-gawędziarki-docenione-podczas-konkursu-w-Krakowie.html>

Chto dzisioj po warnijsku może? – The Warmian Dialect Today

Written from a practitioner’s perspective, this chapter examines various efforts to popularize the Warmian dialect, which have been ongoing for several decades. It addresses both the decline of the dialect in Warmia and its revitalisation in a new form. The text highlights diverse popularization initiatives such as competitions, workshops, and meetings aimed at increasing the dialect’s appeal. Additionally, it discusses the role of dialect depositories as keepers of oral traditions and outlines the steps taken to secure the Warmian dialect’s inclusion in the UNESCO National List of Intangible Cultural Heritage.

Keywords: intangible cultural heritage list, dialect depositories, Warmian dialect, dialect revitalisation.